

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією
Протокол № 3 від 24.03.2025
Голова Приймальної комісії

Олександр ТУРУНЦЕВ

ПРОГРАМА

вступного випробування (іспиту) до аспірантури
зі спеціальності В11 Філологія (за спеціалізаціями)

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма: «Філологія»

На основі: освітнього ступеня «Магістр»

(освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст»)

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи
та міжнародної діяльності

Наталія ВІННІКОВА

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні вченої ради

Факультету української філології,
культури і мистецтва

Протокол № 3 від 18 березня 2025 р.

Голова вченої ради

Ірина РУСНАК

ВСТУП

Програма складена колективом фахівців кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва, кафедри лінгвістики та перекладу Факультету романо-германської філології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка з урахуванням вимог щодо обсягу професійних знань, які мають продемонструвати ті, хто бажають вступити в аспірантуру зі спеціальності В11 Філологія.

Вступне випробування для вступників на навчання за програмою підготовки доктора філософії за спеціальністю В11 Філологія проводиться у вигляді усного іспиту, який охоплює нормативний зміст підготовки фахівця, передбачає комплексну перевірку теоретичних знань і практичних умінь вступників.

Мета вступного випробування (іспиту): з'ясувати рівень професійної підготовки здобувачів, їхню відповідність можливостям продовження навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні. Вступне випробування для здобувачів третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти за спеціальністю В11 Філологія має на меті визначити рівень їхньої готовності до навчання, оволодіння науковими та дослідницькими компетентностями.

Завдання іспиту – виявити здатність вступника логічно й аргументовано викладати думки, доводити свої твердження; уміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в швидкому потоці наукової інформації; використовувати теоретичні знання на практиці.

Під час іспиту оцінюються **уміння**:

- аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці;
- оцінювати історичні надбання та новітні досягнення літературознавства;
- характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації;
- здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних;
- доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування;
- використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної / недостатньої інформації та суперечливих вимог.

Форма іспиту

Вступне випробування проводиться у формі іспиту та передбачає відповідь вступника на питання обраного білету з опорою на науковий текст з філології. Час підготовки відповіді – 30 хв.

Під час підготовки до відповіді не можна користуватися сторонніми джерелами інформації.

Додаткові питання комісії можуть бути спрямовані на уточнення, поширення, деталізацію та ілюстрацію відповіді вступника. Комісія не висловлює оціночних суджень під час відповіді, не надає правильних відповідей і не коригує відповідь вступника. Оцінка за іспит виставляється колегіально.

Форма білета

Білет містить завдання до фрагменту, яке перевіряє знання про мовні феномени та літературні факти; обізнаність із проблематикою запропонованої наукової парадигми, методології, наукової школи; вміння виокремити й проаналізувати проблемні аспекти філології.

Іспит може проводитися двома мовами – українською або англійською (за вибором відповідно до наукових інтересів здобувачів). Здобувачам, чиї майбутні дослідження пов'язані з матеріалами германських мов, рекомендовано обрати білет англійською мовою. Процедура іспиту уніфікована для обох випадків, різняться лише підібрані фрагменти наукових текстів та проблемні явища в них.

Фрагменти підбираються рівномірні за обсягом (650 – 750 слів), з першоджерел наукових праць. Завдання до кожного фрагменту обумовлене змістом тексту й згаданими у них філологічними проблемами.

Приклад білетів до іспиту

Приклад білету для відповіді українською мовою

Білет №1

1. Прочитайте фрагмент наукового тексту. Вкажіть, яку наукову мовознавчу / літературознавчу парадигму (школу) представляє автор фрагменту, а також коло теоретичних і дослідницьких питань, які вирішує / вирішив цей дослідницький напрям.

2. Розкрийте проблему, яку визначає автор та опишіть шляхи, які дослідник пропонує для її вирішення. Оцініть ефективність обраного підходу, вкажіть можливі обмеження такої методології.

3. Зверніть увагу на виділені у фрагменті терміни, що характеризують явища мови / літературні факти. Вкажіть, яку дослідницьку проблему представляють виділені словосполучення, які підходи до їхнього дослідження існують у сучасній філології.

Роздатковий матеріал додається на окремих аркушах із відповідними номерами.

Приклад білету для відповіді англійською мовою

Білет № 2

1. Read the given abstract. Comment on the research school or paradigm represented in it, including the scope of theoretic and applied interests of this scholar or school, the problems, achievements or findings they are known for.

2. Dwell on the issue from the given abstract. Focus on the contribution and findings of the scholar to the given linguistic issue. Specify the research methodology, its effectiveness and limitations.

3. The terms and phrases in bold require your comments, in particular definition, explanation, theoretical and applied value within a certain linguistic paradigm.

Handouts come on separate sheets with corresponding numbers.

Приклад тексту до іспиту

Ганс Роберт Яусс

“Рецептива естетика й літературна комунікація” (фрагмент)

У наші дні теорія літературної комунікації має започаткувати – через критику “уявного музею” та його прихованої метафізики – платонівську естетику, яка вимагає, щоб усе велике мистецтво було нам завжди й безпосередньо доступне. Із дебатів про ідеології й маніпуляції щонайменше впливало, що літературна традиція завжди мала амбівалентну здатність переказувати про людські подвиги і страждання й рятувати їх від забуття, так само як і підпорядковувати мистецтво владним інтересам. Проте не забуваймо, що наперекір панідеологічним підозрам літературна комунікація ніколи не могла повністю підпорядковуватися ідеологіям, які домінували в державі й церкві. Історія літератури й мистецтва – це водночас історія служіння і природної рецептивній діяльності може випрозорити всі інші функції людського діяння й піднести їх до рівня комунікації, який дає змогу розшифрувати досвід світу навіть на часовій, просторовій чи культурній відстані. На початку *рецептивна естетика* репрезентувала себе як *естетика незалежного мистецтва* і спрямовувалася на мистецькі твори, які завдяки своєму новаторському чи “негаторському” значенню перевищили горизонт сподівань своєї першої публіки й завдяки багатству змісту породили щедрі інтерпретаційну історію. З часом, коли *проблема соціальних функцій мистецтва* поставала знову, поле досліджень мало б відкриватися для літературних традицій до і після доби незалежного мистецтва поза гуманістичним поняттям твору й навіть для літературної комунікації в повному обсязі її функцій, не відкидаючи і функцію “delectare et prodesse” (Приносити користь і насолоду (лат.). – Прим. перекл.), дискредитовану після ідеї “мистецтва заради мистецтва” і зневажену в наші дні як масова література. Вона, уже як література усна, існує тільки у формі “plurale tantum”, у серіях і в постійному русі, яких має уникати традиційна естетика, зорієнтована на “singulare tantum” шедевра. Отже, треба було відшукати літературну комунікацію в пережитому досвіді мистецтва й замінити онтологію досліджуваного твору естетичною практикою. Тут першопроходцями стали Джон Дьюї, Ян Мукаржовський та Мікель Дюфрен. Але вони ще не виробили історію естетичної практики в її трьох базових видах діяльності, які б я назвав продукуванням, або poiesis; рецепцією, або aisthesis; комунікацією, або catharsis (див. мою працю: естетичного досвіду узгоджується з ідеями Мукаржовського, який визначає естетичну функцію як порожній і навіть трансцендентний принцип, що дає змогу організувати й динамізувати всі інші функції діяння в повсякденному світі. До цієї теорії естетичного знака, яка випрозорює приховані факти реального світу, я додаю, що *естетична функція*, на протигагу функції теоретичній, залишається закоріненою в естетичній насолоді, котра – означена як самозадоволення в задоволенні іншого – відкриває комунікативну взаємодію. За Мукаржовським, естетична функція здійснюється не шляхом заперечення практичної й комунікативної функцій, за теорією ж

констанцської школи, вона зберігає горизонт реальності, яку заперечує (як будь-яке заперечення відповідно до гегелівської діалектики) і, отже, повертає в естетичний досвід свою забуту комунікативну функцію. Класична дихотомія між вигадкою й реальністю втрачає свою правомірність: “замість того, щоб бути просто її протилежністю, вигадка повідомляє нам дещо про реальність” (за Вольфгангом Ізером).

Світ вигадки – більше не світ у собі, але виходить, що вигадка завжди була в естетичному й комунікативному досвіді мистецтва до того, як воно декларувало свою незалежність: горизонт, який нам відкриває сенс світу через бачення інших. Якщо хтось хоче написати нову історію літератури з наміром реконструювати на основі творів, історичних зв’язків та інтерпретацій, що залишилися, прихований за ними *процес літературної комунікації*, то йому слід скористатися історією й теорією естетичного досвіду. Вона видається мені незамінною в цій справі, адже пропонує “*герменевтичний місток*” для досягнення далеких у часі епох і чужоземних культур у європейській традиції. Для історика й антрополога це недосяжне: їм дедалі частіше доводиться аналізувати розрізнені й неповні документи і свідчення, які залишаються німими, якщо не оманливими, і, на перший погляд, призначені не для глузду іноземного спостерігача, і не для того, щоб приносити “задоволення від тексту” пізнішому читачеві. Мистецькі маніфести, або краще сказати – свідчення віджилого світу, щойно вони набувають естетичної функції, завжди вони не зраджують собі, навіть якщо мусять служити ритуальній чи ідеологічній меті. Як тільки *естетичний досвід* вступає у гру, людина обирає ту ж дистанцію, що й у служінні релігійному чи політичному ритуалу, яких завжди дотримуємося в ігровій поведінці: предмет культу, осягнутий і трансформований через естетичну функцію, більше не може бути таємницею. Перетворений на естетичний об’єкт, він набуває відмінності, структура якої подвійна: з одного боку, вона розкриває своє іншобуття (свою “чужість”), а з другого – через свою форму відсилає до чужого, до свідомості, готової цей предмет зрозуміти.

**Орієнтовний перелік питань
(для відповіді українською мовою)**

1. Герменевтика як загальна методологія гуманітарних наук.
2. Герменевтичні методики опрацювання текстів художньої літератури.
3. Методологічні аспекти історичних досліджень у філології.
4. Компаративістика у мовознавстві (порівняльно-історичний метод, зіставне, типологічне, генетичне дослідження мов).
5. Літературознавчі компаративні студії
6. Психолінгвістична теорія: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
7. Психоаналіз та його вплив на філологічні студії.
8. Архетипна і міфологічна критика: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
9. Рецептивна естетика: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
10. Структуралізм як концепція в лінгвістиці та літературознавстві.
11. Специфіка структурно-семіотичних досліджень у філології.
12. Специфіка гендерних студій у лінгвістиці та літературознавстві.
13. Феміністична критика: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
14. Феноменологічний аналіз тексту: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
15. Проблематика постколоніальних досліджень у філології.
16. Постструктуралістські дебати у філології.
17. Відмінності між структуралізмом і постструктуралізмом.
18. Постструктуралізм і деконструкція.
19. Наратив і проблеми сприйняття та інтерпретації тексту: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
20. Лінгвопрагматичні методи опрацювання різних типів дискурсу.

**Орієнтовний перелік питань
(для відповіді англійською мовою)**

1. Language origin theories. Classification of languages.
2. Sentence structure in Germanic languages.
3. Syntax and word order in Germanic languages, syntactic roles.
4. The category of Tense in Germanic languages
5. The category of Aspect in Germanic languages.
6. Means of expressing mood in Germanic languages.
7. The category of modality and syntactic features of modal verbs.
8. Historical approach and diachronic studies of languages.
9. European structuralism: origin, schools and approaches.
10. American structuralism: descriptivist and generative schools.
11. Etymological features of Germanic lexicon.
12. Prosody and phonological studies of language.
13. Types of word formation and their productivity.
14. Polysemy, antonymy and synonymy as systemic relations within language.
15. Metaphor and metonymy in terms of cognitive perspective on the language.
16. Stylistic means and devices for classical text analysis.
17. Text and textology; hermeneutic tradition.
18. Discourse as a theoretic framework for language study.
19. Discourse studies and critical discourse analysis.
20. Lexicography and corpora for language studies.

Критерії оцінювання знань вступника

Оцінювання фахового випробування відбувається за 200-бальною системою:

Кількість балів (max – 200)	Критерії
180 – 200	Виставляється за глибокі знання програмного матеріалу; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач; вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
160 – 179	Виставляється за ґрунтовні знання програмного матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
140 – 159	Виставляється за міцні знання програмного матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
120 – 139	Виставляється за посередні знання програмного матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
100 – 119	Виставляється за слабкі знання програмного матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
1 – 99	Виставляється за незнання значної частини програмного матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Барт Р. Від твору до тексту *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів: Літопис, 2001. С. 491–496.
2. Батлер Дж. Гендерний клопіт. Фемінізм та підрив тожсамості. Київ: Ентіс, 2003. 223 с.
3. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох. Київ : Факт, 2007. 720 с.
4. Гадамер Г. Г. Герменевтика і поетика. Вибрані твори ; пер. з нім. Київ : Юніверс, 2001. 288 с.
5. Дерида Ж. Письмо та відмінність. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 602 с.
6. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів : Літопис, 2004. 384 с.
7. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? Київ : Вид. дім «КМ академія», 2005. 152 с.
8. Потебня О. Думка й мова *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів : Літопис, 2001. С. 23–39.
9. Рікер П. Що таке текст? Пояснення і розуміння *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів : Літопис, 2001. С. 305–326.
10. Саїд Е. В. Орієнталізм. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 512 с.
11. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 1998. 324 с.
12. Тодоров Цв. Поняття літератури та інші есе ; переклав з фр. Є. Марічев. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2006. 161 с.
13. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів : Літопис, 2001. С. 142–172.
14. Фройд З. Поет і фантазування. *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів : Літопис, 2021. С. 109–118.
15. Фуко М. Археологія знання. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 326 с.
16. Яус Г.-Р. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2011. 624 с.

Додаткова:

1. Габідулліна А., Колесніченко О. Методологія сучасних лінгвістичних досліджень: навч. посібник. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2019. 322 с.
2. Горболіс Л. Теорія літератури і методологічний дискурс: навчальний посібник: у 2 ч. Ч. І: вид. 2-ге, доп. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2022. 249 с.

3. Горболіс Л. Теорія літератури і методологічний дискурс: навчальний посібник: у 2 ч. Ч. II. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2021. 200 с.
4. Ковалів Ю. Абетка дисертанта: методологічні принципи написання дисертації: посібник. Київ: Твім інтер, 2009. 460 с.
5. Козлик І. Літературознавчий аналіз художнього тексту/твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. Брно, 2020. 235 с.
6. Мітосек З. Теорії літературних досліджень; перекл. з польської В. Гуменюк, Сімферополь: Таврія, 2003. 408 с.
7. Сінченко О. Комунікативні стратегії в теорії літератури: автор, текст, читач: навч. посібник. Київ: Логос, 2015. 172 с.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика напрями та проблеми. Полтава: Вид-во «Довкілля – К», 2008. 712 с.
9. Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.; за ред. М. Зубрицької. Вид. 2-е. Львів: Літопис, 2001. 832 с.

Recommended sources (for issues offered in English):

1. The Handbook of English Linguistics / Edited by B. Aarts, A. McMahon. Blackwell, 2006. 815 p.
2. The Routledge Linguistics Encyclopedia / Third Edition / Edited by Kirsten Malmkjær. Routledge, London, New York, 2010. 763 p.

Additional Reading (for issues offered in English):

1. Geeraerts, Dirk. Cognitive Linguistics: Basic Readings. Mouton de Gruyter. Berlin – New York, 2006.
2. The Handbook of Linguistics / Edited by M. Aronoff, J. Rees-Miller. Blackwell, 2009. 842 p.

Електронні джерела:

1. Електронний журнал «Синопис: текст, контекст, медіа». URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis>
2. Збірник «Літературний процес: методологія, імена, тенденції». URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal>
3. Науковий журнал «Studia Philologica» («Філологічні Студії»). URL: <https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal>